

СВІТОГЛЯДНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ

Задорожня Г.В.,
к.ю.н., доцент, професор

Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного

У статті досліджені світоглядно-методологічні засади, з урахуванням яких має бути оновлений правовий статус глави держави в Україні. Зроблено висновок про те, що побудувати сильну Українську державу поза межами сильного національно орієнтованого лідера неможливо.

Ключові слова: глава держави, правовий статус, світогляд, методологія наукових досліджень.

Задорожня Г.В. / МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПРАВОВОГО СТАТУСА ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА / Киевская государственная академия водного транспорта имени гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного, Украина

В статье исследованные мировоззренческо-методологические принципы, с учетом которых должен быть обновлен правовой статус главы государства в Украине. Сделан вывод о том, что построить сильное Украинское государство вне пределов сильного национально ориентированного лидера невозможно.

Ключевые слова: глава государства, правовой статус, мировоззрение, методология научных исследований.

Zadorozhnaya G.V. / WORLD VIEW AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF LEGAL STATUS OF CHAPTER OF THE STATE / Kyiv State Academy of Water Transport named after Hetman P. Konashevich-Sahaydachny / Ukraine

In the article there are investigational world view and methodological principles taking into account which legal status of chapter of the state must be renewed in Ukraine. It is well-proven that a christian world view geocentrism laid down ascending basis of scientific researches of legal status of country's leader in the epoch of dark Ages. The methodological constituent of such researches had a dual origin: part of methods was adopted from the epoch of antiquity, other – formed taking into account the attained level of development of science, education, society, on the whole. It is set that a determining role in development of methods of scientific search in the period of New time belongs to the philosophers, but not legislators. In this period the gradual walking took place away from those scientific methods, the result of the use of which was scholastic research of country's leader as an abstract institute of power, but producted historical, comparatively legal, logical, analytical and other rational methods. Due to the use of these methods scientists probed the institute of country's leader from positions possible, but not ideal. It's well-proven that world view positions of Newest time are based on a thesis: «A strong national leader of the state is the strong state». This period was marked the dual going near the question of methodology of researches of legal status of country's leader, namely a soviet period is characterized claim of monistic approach the method of dialectical materialism lay in basis of which. A modern period is time of «methodological renaissance», lawyers in the process of research of this question use many methods, however give a theoretical analysis their maintenance. In the end done conclusion, that building the strong Ukrainian state without the strong nationally oriented leader is impossible.

Key words: chapter of the state, legal status, world view, methodology of scientific researches.

Сьогодні беззаперечним є факт, що той правовий статус, носієм якого є глава держави в Україні, не задовольняє ні українське суспільство, ні парламентські й позапарламентські політичні сили, та й сам новообраний президент неодноразово висловлювався за необхідність внесення змін до Конституції України, предметом яких поряд з іншими аспектами мають стати питання оновлення правового статусу глави держави.

Вочевидь, такі зміни матимуть комплексну векторність, проте базовими з них мають бути питання щодо зміни правового статусу глави держави в бік помірного його посилення, оскільки «слабкий» президент в умовах військової, політичної, економічної, територіальної, соціальної та іншої дестабілізації в Україні і головне – відсутності консолідованого національно-патріотичного корпусу парламентарів – це шлях держави в небуття. Ми маємо усвідомлювати, що подальший рух держави здебільшого буде залежати від того, наскільки глава держави буде дієвим і наполегливим у проведенні тієї чи іншої політики, яку він здійснюватиме шляхом прийняття певних державницьких рішень. Вихідною основою прийняття останніх є його правовий статус.

На наше глибоке переконання, вихідні основи оновлення правового статусу глави держави мають бути запропоновані неупередженими суб'єктами, тобто не політиками, а вченими на основі того світогляду, відповідно до якого цей інститут влади має зайняти належне йому місце в державотворчому процесі України. Вочевидь, формат будь-якого інституту влади матиме успіх у разі його відповідності тим світоглядним засадам, які панують у суспільстві і в цілому є прийнятними для нього. Світогляд базується на системі узагальнених знань, що зумовлює певний спосіб бачення, розуміння, аналізу та оцінки соці-

ально-правових явищ, а одним із засобів його формування є методологічний інструментарій наукового пізнання.

Незважаючи на те, що сучасна юриспруденція поповнилася ґрунтовними науковими працями таких учених, як О.В. Бойко, О.Т. Волощук, Н.Г. Плахотнюк, С.Г. Серьогіна, Т.В. Скомороха, В.А. Шатіло та ін., предметом вивчення яких були окремі аспекти правового статусу глави держави, питання світоглядно-методологічних засад формування правового статусу глави держави залишилося поза межами їх наукового інтересу. З огляду на наведене мета цієї публікації полягає в дослідженні генези світоглядно-методологічних засад, з урахуванням яких має бути відформатований правовий статус глави держави в Україні.

Відомий німецький філософ-гуманіст ХХ ст. А. Швейцер у праці «Благоговіння перед життям» писав: «Було б нісенітницею намагатися заперечити зв'язок, що існує між правом і світоглядом. Для суспільства, як і для індивіда, життя без світогляду постає патологічним порушенням вищого чуття орієнтації... Світогляд є зародком усіх ідей і переконань, які зумовлюють характер поведінки індивіда і суспільства» [1, с. 89, 90]. У процесі дослідження ми виокремили Античний, Середньовічний, Новий і Новітній світоглядно-методологічні періоди, відповідно до яких планується розгорнути цю наукову розвідку.

Створення ідеального світу, ідеальних держав, якими управляли б правителі, сповнені доброчестя і справедливості, – саме такий світогляд був властивий античності. Країни стародавнього світу з огляду на філософсько-правовий світогляд щодо інституту глави держави можна поділити на країни східної деспотії і країни античного світу. У стародавніх країнах східної деспотії, якими були Китай, Єгипет, Персія, Індія та інші, глава держави сприймався

як божество, тому дослідження його правового статусу були мінімізовані [2]. Методологічна особливість таких досліджень полягала в тому, що це був період саме фактичного використання інструментарію, а не теоретичного їх обґрунтування. Отже, період стародавніх країн східної деспотії – це епоха фактичного використання «неназваних методів».

Ситуація з методологічними дослідженнями в країнах античного світу (Греція, Рим) порівняно з країнами східної деспотії мала не тільки значно ширше емпіричне застосування, а й уперше в історії права вирізнялася досить глибоким загальнотеоретичним осмисленням засобів наукового пошуку.

Сократ був одним із найперших давньогрецьких філософів, який звернувся до питання методологічного забезпечення наукового пізнання державно-правових інститутів. Сократ основним засобом пізнання обрав діалог, жваву розмову, запитально-відповідальний метод дослідження проблем [3, с. 138]. Сократ, обравши діалог як спосіб пошуку істини, виявився більш демократичним філософом, ніж Демокріт з його методом монологу, оскільки в діалозі співрозмовник отримав право висловлювати свої міркування щодо управління державою. Сократ вказав на необхідність формування понятійно-категоріального апарату на рівні наукових обґрунтувань та індуктивних умовиводів, проте не теоретизував цей метод наукового пошуку. Заслуга Сократа є очевидною й у тому, що він привів до руху процес, завдяки якому стало можливим відкриття такого методу, як логіка [4, с. 222], без використання якого не обходиться жодне дослідження, в тому числі й сучасне.

Платон, який вважав себе учнем Сократа, розвинув у своїх працях чимало ідей свого вчителя, в тому числі й діалектичний метод. Дійсно, першим складником філософії Платона, як зауважує Л.В. Петрова, «є діалектика, тобто логіко-гносеологічне уявлення про ідеї» [4, с. 29]. Платон, розкриваючи сутність діалектичного методу, зазначив: «У кожного початком служить те, чого він не знає, а висновок і середина складаються з того, що не можна сплести в єдине, чи може подібного роду неузгодженість будь-коли стати знаннями? – Ніколи. – Значить, у цьому відношенні один лише діалектичний метод дотримується правильної дороги: відкидаючи припущення, він підходить до першооснови з метою його обґрунтування; він потихеньку вивільняє, немов би з якогось варварського бруду, погляд нашої душі, що зарився туди, і направляє його увись» [5, с. 317]. Отже, цінність використання Платоном діалектичного методу спонукає не тільки до усвідомлення певних державотворчих фактів, а й зумовлює сходження до «самих начал» [6, с. 217], тобто причин таких фактів.

Крім того, Платон «увів метод гіпотетичного дослідження понять, який зводиться до того, що придатність і достовірність здобутого мислення поняття перевіряється правильною послідовністю наслідків, що з нього випливають» [4, с. 31]. Наведений методологічний ряд не є вичерпним у платонівському вченні, він може бути доповнений й іншими методами. «Зараз ми ліпимо в нашої уяві державу, як ми вважаємо, щасливу... в цілому; а услід за тим, – писав Платон, – ми розглянемо державу, протилежну їй» [5, с. 189]. Тут очевидним є використання порівняльного методу дослідження. Таким чином, цінність методологічного багажу Платона в процесі дослідження державно-правових інститутів, одним з яких є глава держави, окреслюється не лише теоретичним їх обґрунтуванням, а й деякою практичною спрямованістю.

Вагоме слово в розвитку методології дослідження правового статусу глави держави належить Аристотелю. Він належав до тієї когорти філософів, які не лише вміло оперували відомим на той час методологічним інструментарієм наукового пошуку, а й продукувати, тобто вводили в науковий обіг, нові методи і прийоми дослідження правового статусу глави держави.

Аристотель писав: «Те, що сформульоване, стане ясним при розгляді за допомогою засвоєного нами раніше методу: як і в інших випадках, розділяючи складне на його прості елементи (найдрібніші частини цілого) і розглядаючи, з чого складається держава, ми з відносно перерахованих понять краще побачимо, чим вони відрізняються одне від іншого і чи можливо кожному з них дати наукове пояснення» [7, с. 376]. Нескладний аналіз наведеного дає підстави стверджувати, що дедуктивний метод лежав в основі наукового пізнання державно-правових явищ. По суті, він є творцем дедуктивного методу. Крім того, метод синтезу матерії й форми, що вперше був генерований Аристотелем, є настільки універсальним, що ним послуговуються в процесі дослідження явищ практично у всіх сферах суспільного пізнання, в тому числі й державно-правових. Враховуючи історичний досвід державотворчих процесів, Аристотель доводив, що влада не може постійно перебувати в одних і тих же руках, оскільки це збунтує людей [6, с. 347].

Аристотель, використовуючи аналітично-логічний, порівняльно-правовий, системний та інші методи дослідження в процесі висвітлення таких питань, як форма держави та її устрій, важливим складовим яких є правитель держави, намагався поєднати зроблені ним логічні умовиводи з емпіричною реальністю. Він називав «емпіриками тих, хто знає лише дані факти, тоді як мудрець – це той, хто знає причину фактів» [4, с. 70]. Наприклад, він вказав на те, що призводить до тиранії в державі, якими повноваженнями і навичками має володіти правитель держави, щоб забезпечити суспільний правопорядок, якими можуть бути способи зайняття поста правителя держави тощо. Отже, вибір Аристотелем методологічних засобів наукового пізнання передбачав певну раціональність, телеологічну доцільність, тобто мету.

Таким чином, завдяки філософам античності інструментально-дослідницька спадщина, в тому числі й стосовно дослідження інституту глави держави, збагатилася низкою загальнотеоретичних методів, зокрема методами дедукції, синтезу матерії й форми, телеологічної раціональності та іншими.

Із поступовим завершенням епохи античності наступає криза державності на європейському континенті. В IV–V століттях настає необхідність формування нового світогляду, оскільки елінізм, як доводив італійський богослов Луїджі Падовезе, вичерпав свою об'єднувачу функцію в імперії, де народи різних рас і релігій, з різними політичними і суспільними структурами виявилися об'єднаними однією мовою і культурою, і де утвердилася майже повсюдно структура грецького полісу [8, с. 148]. Зміна античної культури християнським геоцентризмом належить до самих кардинальних, оскільки результат цих змін ми спостерігаємо й сьогодні.

Блаженний Августин, якого вважають апологетом об'єктивної історичної дійсності, доводив, що християнство має стати основою формування нового світогляду. І для цього були всі передумови, оскільки і на Заході, і на Сході церква фактично спасала державу, здійснюючи її функції, зокрема освітню, культурну, суддівську та ін. Проте Схід і Захід у цьому аспекті суттєво відрізнявся. І Блаженний Августин осмислив цю різницю так. «На Сході ... один незмінований принцип церковної політики увічнений імператором Костянтином у класичному вислові: «Що я хочу, те буде всім канон», – говорив він собору єпископів у Мілані. Зовсім інше відбувається на Заході. Тут протягом IV-го і V-го століть ... ми бачимо швидкий ріст і посилення незалежності єпископату ... духовна влада тут владарює над світською» [9, с. 683, 684]. Августин навіть скаржиться на те, що він «до того завантажений світськими цивільними справами, що це заважає йому відправляти пастирські обов'язки» [9, с. 688].

Таким чином, Блаженний Августин жив в епоху зародження нового світогляду і, більше того, був причетний до його формування. Концептуальною світоглядною засадою

державотворення в період Середньовіччя стає принцип «єдиний народ, єдина релігія, єдина держава». Розробка цієї концепції лягла на плечі теологів. Аналіз змісту праць Августина вказує, що раціональне пояснення існуючого вабило теолога. «Цей раціоналізм, – доводив відомий правознавець Є.М. Трубецький, – був до душі мислителю...; він шукав світопізнання наукового», «гностичний раціоналізм» був «споріднений його південному африканському темпераменту» [9, с. 703]. Таким чином, теолог, оперуючи знаннями Святого Письма, не переслідував мету створення ідеального світу чи ідеальних держав, як це було властиво філософам античності, а шукав, озброївшись методами раціонального пошуку, саме можливі та/або реальні шляхи державотворення. «Думка Августина, – доводив французький історик Марру Анрі-Ірене, – ґрунтується на життєвому досвіді» [10, с. 77]. Методи диспуту і синтезу, діалектичний та логічний методи, а також низка інших засобів наукового дослідження були використанні ним у процесі обґрунтування низки теологічних і державно-правових питань. Таке багатство методологічних засобів наукового пошуку предметно цікавило учених і в пізніші часи.

Світоглядні міркування Ф. Аквінського частково сформувалися під впливом наукової спадщини Августина Блаженного, про що свідчить реалістичне спрямування низки його доктринальних положень. Так, заслуговує на увагу використання Ф. Аквінським системно-аналітичного методу дослідження в процесі виокремлення передумов ефективного розвитку держави, де визначальна роль відводилася правителю держави. Середньовічний теолог стверджував, що для цілеспрямованого розвитку держави необхідно дотримуватися трьох умов: по-перше, підтримувати сформований устрій у державі; по-друге, необхідно, щоб правитель держави був наділений найголовнішими повноваженнями і виконував ті завдання, яких вимагає дана посада; по-третє, потрібно, аби правитель виявляв чесноти і керувався законами [11, с. 540]. Заслуга Ф. Аквінського в розробці інструментарію наукового дослідження правового статусу глави держави полягає в розробці та застосуванні ним методу раціонального поєднання суджень теократичного та світського спрямування, завдяки чому монарх як глава держави сприймався, з одного боку, як «посланник Божий», що зумовлювало й відповідне шанобливе ставлення до нього, а з іншого – як звичайна людина, за гріховні діяння якої він повинен нести покарання. Отже, правовий статус глави держави, за вченням богослова, характеризувався двосдиним поєднанням світського і божественного начал. Метод логічного аналізу лежить в основі обґрунтування Ф. Аквінським питання щодо необхідності функціонування інституту монарха в державі, в руках якого сконцентрована публічна влада. Сутністю такої влади є повне підпорядкування нижчих вищим, завдяки чому держава не гине.

Рене Давид вважав, що саме з праць Ф. Аквінського розпочинається відродження права в Європі. Його праці довели, що «дохристиянська філософія, яка ґрунтувалася на розумі, значною мірою відповідала божественному закону» [12, с. 42]. Отже, Фома Аквінський уособлює відмінний від античного світу світогляд, в основі якого лежить не філософське, а теологічне вчення. З наведеного доходимо висновків про те, що в період раннього і частково зрілого Середньовіччя теологи, філософи черпали свої аргументи щодо правового статусу правителя держави зі Святого Письма. Методологічна складова таких досліджень мала двояке походження: частина методів привнесена з античності, інша – сформульована з урахуванням досягнутого рівня розвитку науки, в тому числі й під впливом релігійного світогляду.

Характерними рисами епохи Відродження є звернення до культурної спадщини античності, її світський, антиклерикальний характер, духовне світоглядне оновлення тощо. Ця епоха ознаменувалася врешті-решт і новим методологічним піднесенням в частині дослідження правового статусу глави держави. Такими методами є експериментальний ме-

тод, метод емпіричного пізнання та інші. Знаковою постаттю цієї доби є Рене Декарт (1596 – 1650 рр.). Він є автором відомої праці «Роздуми про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках» (1637 р.). У цьому трактаті автор виокремив правила системного і когерентного мислення [13, с. 7, 8]. Загалом ці правила були зумовлені раціональністю наукового пошуку. На думку вченого, краще взагалі не прагнути відшукувати істини, ніж робити це без будь-якого методу.

Вочевидь, завдяки наведеній методології способу мислення Р. Декарт, досліджуючи сутність політико-правових інститутів, дійшов такого висновку: «... я переконався, що навряд чи є розумним задум перебудувати державу, змінюючи й руйнуючи все до самих підґрунть, щоб знову її відновити» [13, с.27, 28]. Тим самим учений піддавав сумніву необхідність здійснення кардинальних змін правового статусу глави держави, проте не заперечував можливість його часткового реформування відповідно до вимог часу.

Томас Гоббс, як зауважив французький учений Хесс Ремі, був першим великим філософом Нового часу, який глибоко зацікавився політикою» [14, с.70]. Фактично з його приходом у світ науки зароджується нове світоглядне вчення, за яким «теологія не може замінити науку». Отже, фактично теологічна філософія епохи Середньовіччя поступається світському вченню. Абсолютна влада монарха висунута Т. Гоббсом не з «Божої милості» (як у середньовічних теологів), а із суспільного договору. Правитель, який «отримав у свої руки всі права громадян, тримає владу непорушно. ... Сама Церква має йому підкорятися» [15, с. 317, 318]. Що стосується методів наукового дослідження Т. Гоббса, то його теорія «заснована на раціональній і дедуктивній логіці» [14, с. 108]. Загалом у вченні Т. Гоббса спостерігається певна двоякість: з одного боку, очевидна визначеність світоглядних поглядів у частині наповнення змістом правового статусу глави держави, а з іншого – певна методологічна сумбурність у процесі дослідження цих питань.

Дж. Локк, на відміну від Т. Гоббса, сформулював своє вчення про публічно-правові інститути, в тому числі й правовий статус глави держави, на міцній методологічній основі. Він першим теоретизував ідею про емпіризм і розробив сенсуалістичну теорію пізнання [15, с. 321]. Якщо політичне вчення Т. Гоббса є абстрактним, то Дж. Локк будує нитку своїх міркувань на конкретних спостереженнях, узятих із політичного життя. Таким чином, Дж. Локк – типовий емпірик і прагматик. Він розвиває своє вчення не про те, що має бути, а про те, що можливо.

Загалом Дж. Локка можна охарактеризувати як досить високодуховну і толерантну людину, політико-правові погляди якої ніколи не йшли в розріз із християнським вченням. Він не втомлювався наголошувати, що путівником у його житті і творчості є Святе Письмо [15, с. 343]. Саме завдяки глибокому проникненню в зміст Святого Письма він сформулював одну з основоположних засад свого вчення. «Монархія не заснована на божественному праві, – доводив Дж. Локк, – цієї концепції... не можна знайти ні в Писанні, ні в патристиці» [15, с. 341]. Здається, що наведений Дж. Локком аргумент стосовно походження монаршої влади є більш ніж переконливим.

Історична держава є справа рук людських, і безпосереднє виведення влади від Бога суперечить, за словами С. Пуфендорфа, розуму. Використання філософом раціонального методу наштовхнуло його на висновок про те, що слабкість німецького імператора не сприяє позитивному державотворенню, оскільки фактично унеможливилось встановлення «твердого державного порядку» [16, с. 131].

Висвітлюючи питання методології дослідження правового статусу глави держави, неможливо обійти своєю увагою філософські і політико-правові погляди Г. Гегеля, який сприймав логіку як єдино правильний підхід до пізнання, котрий розкладає конкретну і складну дійсність на окремі елементи, щоб піддати їх системному аналізу. Так, особа

може зайняти пост глави держави шляхом насилля, і це, безперечно, антиморально і протизаконно, проте в цілому суспільство, держава не можуть обійтися без цього інституту. Отже, історична діалектика схиляється перед абсолютно-логічною діалектикою [16, с. 212].

Інструментальне застосування логіки в процесі дослідження правового статусу глави держави дало можливість Г. Гегелю дійти розуміння такого: «Державна посада вимагає компетентності. Не можна більше діяти відповідно до старого жарту: «Кому Бог дає посаду, тому Він дає й розум» [14, с. 173]. Отже, метод раціональної логіки і діалектичний метод тісно переплітаються і взаємоузгоджуються у вченні Г. Гегеля про правовий статус глави держави.

С. Є. Десницький доводив, що правовий статус глави держави необхідно вивчати у сув'язі з історією держави і права. Учений, наполягаючи на обов'язковому використанні історико-порівняльного методу при дослідженні правового статусу глави держави, відкидав ідею прямого запозичення інститутів державної влади і був проти неосмисленого їх привнесення на національний ґрунт. Вчені цієї епохи обґрунтували важливість формально-логічного методу в процесі дослідження правового статусу глави держави.

Таким чином, Новий час – це період боротьби минулого із сучасним і майбутнім, це доба протистояння духу традицій і духу новизни. Провідна роль у розробці методів наукового пошуку в цей період все ж належить філософам, а не правникам. Проте заслуга останніх полягає в тому, що вони, виходячи із світоглядних позицій цивілізаційного розвитку державно-правових інститутів влади, зуміли із запропонованого філософами методологічного арсеналу не лише обрати ті методи, за допомогою яких був досліджений еволюційний і правовий статус глави держави, а й розширити та адаптувати його в царині юриспруденції. У Новий період відбувся поступовий відхід від тих наукових методів, результатом використання яких було схоластичне дослідження глави держави як абстрактного інституту влади, натомість продукувалися історичний, порівняльно-правовий, раціональний, логічний, аналітичний та інші методи.

Що стосується питання методології дослідження правового статусу глави держави в Новітній час, складовим якого є радянський період, то інтенсивність таких досліджень є досить нерівномірною. Радянська влада визнала лише революційно-діалектичний метод пізнання, натомість інші методи визнавалися буржуазними, а тому оголошувалися неприйнятними для радянської юриспруденції. Методологічний монізм був підтверджений на Першій Всесоюзній нараді з питань науки радянської держави і права (1938 р). Проте починаючи з 70-80-х років ХХ ст. відбувається все активніше

використання у процесі дослідження правового статусу глави держави такими вченими, як І.Ю. Козліхін, Л.С. Мамут, А.О. Мішін, таких методів наукового пошуку, як критичний, порівняльно-правовий, історичний тощо.

З розпадом радянської державності та утвердженням одноособового інституту глави держави в країнах постсоціалістичного простору настав період «методологічного ренесансу». Сучасні світоглядні позиції щодо глави держави ґрунтуються на теорії побудови сильних національних держав із сильним національним лідером.

Підсумовуючи наведене, доходимо таких висновків: а) античний світогляд ґрунтувався на ідеї створення ідеального світу, ідеальних держав, якими мають управляти справедливі і добродісні правителі. Теоретичне обґрунтування методологічних прийомів як інструментарію пізнання такого соціально-правового явища, як глава держави, здійснили не східні мудреці, а античні філософи, які вперше теоретизували низку методів пізнання; б) християнський світоглядний геоцентризм склав вихідну основу наукових досліджень правового статусу глави держави в епоху Середньовіччя. Методологічна складова таких досліджень мала двояке походження: частина методів була привнесена з епохи античності, інша – сформувалася з урахуванням досягнутого рівня розвитку науки, освіти, суспільства в цілому; в) визначальна роль у розробці методів наукового пошуку в період Нового часу належить філософам, а не правникам. У цей період відбувся поступовий відхід від тих наукових методів, результатом використання яких було схоластичне дослідження глави держави як абстрактного інституту влади, натомість продукувалися історичний, порівняльно-правовий, раціональний, логічний, аналітичний та інші методи. Завдяки використанню цих методів вчені дослідили інститут глави держави з позицій можливого, а не ідеального; г) світоглядні позиції Новітнього часу базуються на тезі: «Сильний національний лідер держави – сильна держава». Цей період ознаменувався двояким підходом до питання методології досліджень правового статусу глави держави, а саме: а) радянський період означився утвердженням моністичного підходу, в основі якого лежав метод діалектичного матеріалізму; б) у постсоціалістичний період настав час «методологічного ренесансу», проте юристи в процесі дослідження цього питання досить розлого оперують методологічним інструментарієм і фактично не вдаються до їх теоретизації.

Таким чином, відповідно до світоглядних позицій державотворення побудувати сильну Українську державу поза межами сильного національно орієнтованого лідера неможливо, і саме на цих вихідних основах мають ґрунтуватися конституційні зміни правового статусу глави держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швейцер А. Благоговение перед жизнью: пер. с нем. /А. Швейцер. – М.: 1992. – 576 с.
2. Светлов Э. У врат молчания. Духовная жизнь Китая и Индии в середине первого тысячелетия до нашей эры. В поисках Пути, Истины и Жизни. – Брюссель: Жизнь с Богом, 1973. – С. 48; Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / сост.: Л.Н. Мамейскулов, Д.А. Тихоненков; под ред. Л.Н. Мамейскулова. – Харьков: Право, 2011. – С. 94, 95.
3. Кессиди Ф. Х. Сократ / Ф.Х. Кессиди. – СПб.: Алетейя, 2001. – 352 с.
4. Петрова Л.В. Фундаментальные проблемы методологии права: философско-правовой дискурс / Л.В. Петрова. – Харьков: Право, 1998. – 416 с.
5. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 3 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. – М.: Мысль, 1994. – 654 с.
6. Платон, Аристотель. Политика. Наука об управлении государством. – М.: Изд-во ЭКСМО; СПб: Terra Fantastica, 2003. – 864 с.
7. Аристотель. Сочинения: В 4-х т. Т. 4 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А.И. Доватура. – М.: Мысль, 1983. – 830 с.
8. Луджі Падовезе. Вступ до патристичного богослов'я / Пер. з латини Г. Теодорович / Падовезе Луджі. – Львів, 2001. – 184 с.
9. Блаженный Августин. Творения. Т. 2. Теологические трактаты / Сост. С.И. Еремеева. – СПб, АЛТЕЯ, 1998. – 752 с.
10. Марру Анри-Ирене. Святой Августин и августинство: пер. с фр. О. Головой / Анри-Ирене Марру. – Долгопрудный, Вестком, 1999. – 208 с.
11. Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелевої «Політики» / Пер. з латини О. Кислюка; передм. В. Катусенка. – К.: Основи, 2000. – 794 с.
12. Давид Р., Жоффре-Спиноза К. Основные правовые системы современности / Пер. с фр. В.А. Туманова. – М.: Межд. отношения, 2009. – 456с.
13. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках [Текст] / Пер. на укр. В. Андрушко, С.Гатальська. – К.: Тандем, 2001.– 104 с.
14. Хесс Реми. 25 ключевых книг по философии: пер. с фр. С.М. Каюмова, Ю.Ф. Пучкова / Реми Хесс. – Челябинск: Урал LTD, 1999. – 366 с.
15. Реале Дж., Антисери А. Западная философия от истоков до наших дней: в 4-х т. [Текст]. Т. 3: От Возрождения до Канта / Дж. Реале, Д. Антисери. – СПб, ТОО ТК «Петрополис», 1996. – 796 с.
16. Новгородцев П.И. Сочинения: сост., вступ. статья и прим. М.А. Колерова, Н.С. Плотникова / П.И. Новгородцев. – М.: Раритет, 1995. – 448 с.